

TONEELGROEP PROLOOG VLIEGT PORTUGAL IN DE HAREN

TONEELGROEP Proloog brengt voor middelbare scholieren „De geschiedenis van het Lusitaans gedrocht” met als ondertitel: „Onderdrukking en bevrijding. Portugal en zijn koloniën.” Puur informatief en politiek theater, waarin niemand minder dan Peter Weiss zijn marxistische kijk op de westerse cultuur etaleert in zijn afrekening met het fascistische Portugal.

Het schema dat Weiss aanvalt: het westerse kapitaal (de zakenman), de Portugese regering (de president), het Portugese leger (de generaal) en de rooms-

katholieke kerk (de bisschop). Tussen deze machten bestaat een niet kapot te maken verbinding. Zij smeden samen een ketting waarmee de kleurlingen in Angola worden geboeid.

De eindeloos trieste gang van menselijke ontrecting komt in dit werkstuk onontkoombaar en zeer beklemmend op je af: natuurlijk maakt Weiss de fout te veel te getuigen waardoor er weinig spelmogelijkheden met zijn tekst overblijven. Je moet van heel goeden huize komen om „Het Gedrocht” speelbaar te krijgen: Proloog is daar niet toe in staat: de theatrale bewegingen zijn af

en toe zelfs ridicul (geknoui met geweren en dergelijke) en verstoren de ernst van de informatie, maar aan de andere kant is het mogelijk deze Proloogspe- lers in bescherming te nemen: ze willen immers geen „voorstelling” maken maar een *getuigenis* geven van het feit dat onze cultuur dringend aan veran- dering toe is, juist omdat wij, uit naam van hooggestemde idealen, anderen kapot maken.

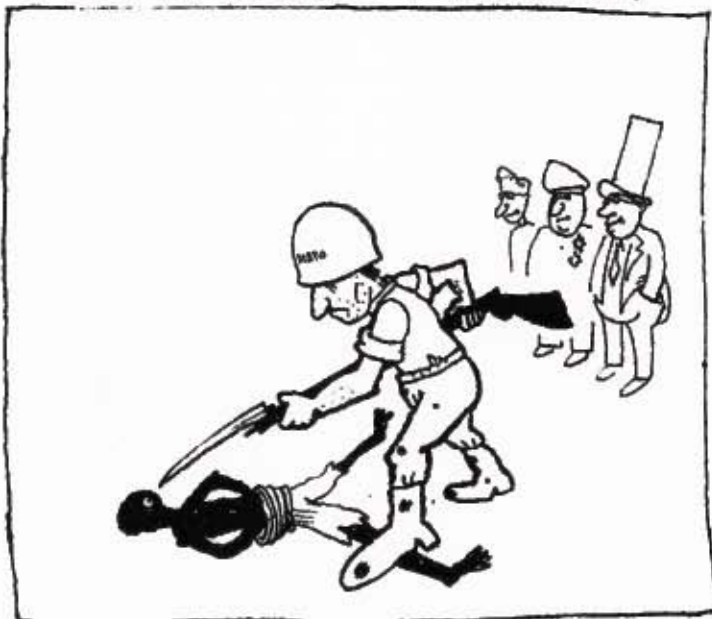
Dat protest komt wel feilloos over. De uitbuiting van Angola, het finaal vernielen van inheemse culturen, de de- gradatie van mensen tot gebruiksvoor- werpen komen in de dramatisering (toek al lukt die maar half) onder je vel te zitten.

Theater dat je voor zo'n werking ge- bruikt voldoet in ieder geval niet aan de criteria van vrijblijvendheid. In Eindhoven, waar ik „het Gedrocht” zijn waanzinnige zelfingenomenheid zag ten toon spreiden, was er, direct na de presentatie door de spelers de moge- lijkheid tot discussie. Er werd flink aan deelgenomen. Als luisteraar heb ik een tijd lang acteur Joop Keesmaat beoor- deeld als gesprekspartner bij een groep jongeren. Ik vond hem in deze functie nog beter en directer dan als acteur. Hij gaf veel informatie en ging — niet letterlijk — op de vuist met rechts den- ken.

De sfeer was door de voorstelling rijp voor heftige discussies en die kwamen soms ook, alhoewel het verbazingwek- kend is om opnieuw te moeten vast stel- len dat jonge kinderen (nou ja jong, maar pak weg toch zo ongeveer ach- tien jaar oud) nauwelijks hun emoties en gedachten kunnen verbaliseren. Onze samenlevingsmodellen schijnen oorspronkelijkheid bijzonder snel uit te roeien. Anderzijds praten de meisjes niet als de jongens in een discussie par- ticiperen. De rol van de dienstige vrouw zie je alweer zitten. Leuk is an- ders.

Toch bestaat Proloog het veel bewo- genheid los te maken, om daarna de kans te benutten om rationele inzichten aan te reiken. Ik heb zonder meer res- peet voor de uitstekende documentatie- map over Portugal en zijn koloniën, die het gezelschap heeft samengesteld, in samenwerking met het Angola-Comité (inhoud: Haagse-Post-special over Zuid- elijk-Afrika, overdruk Tijd-special over Angola, boekje van het Angola- Comité: Situatie en vooruitzichten in de Portugese koloniën en een stencil: Koloniaal Logboek). Voor elke geschie- denisleraar moet dit Proloog-aanbod een levensgrote uitdaging zijn, lijkt me. Zelf reageerde ik, uit onmacht, inade- quaat op voorstelling en documentatie- materiaal met het intense gevoel me te schamen voor de leefwereld, waarin ik zit. Proloog slaat dat los, zonder par- don. Dit gezelschap is een ondermij- ningsapparaat van vaste zekerheden. „De geschiedenis van het Lusitaans ge- drocht” voorziet in educatie-noodzake- ligheden, die er niet om liegen. Een ge- zelschap als Proloog wens je, van de weeromstuit, elke regio toe. Eigenlijk kun je niet zonder. De jeugd heeft recht op dit toneel om tot politieke en zelfbe- wustwording te komen. Bij Proloog kan dat.

PORTUGEEES IN AFRIKA

PORTUGEEES IN NW EUROPA

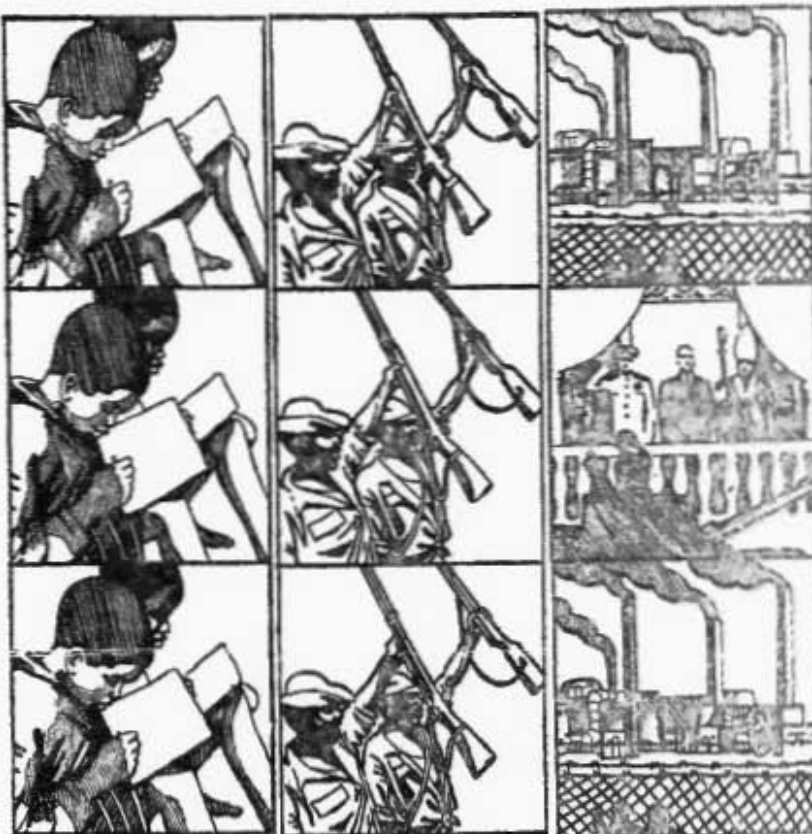

Het *Gesang vom Lusitanischen Proponz* heeft een kort en bijna onopgemerkt bestaan op het vaderlandse toneel geleid toen een werkgroepje van wijlen de Nederlandse Comedie een ten dode gedoemde poging deed om het produktiesysteem van het Amsterdamse gezelschap te doorbreken. Sympathiek en jammer tegelijk, want er werd ten zoveelsten male mee bewezen dat men dergelijke hevig geëngageerde en politiek gerichte stukken van een schrijver als Peter Weiss niet zomaar in kan passen in het gangbare repertoire — niet althans, zonder van tevoren te hebben gekeken voor wie een dergelijk pamflet vertoond moet worden. Een duidelijke herinnering bleef van dit experiment over: Weiss' felle aanval op het Portugese bewind in de Afrikanse „provincies“ die niet anders dan koloniën zijn werd in Amsterdam vertoond voor een groepje ingewijden die het allemaal allang wisten en niet meer overtuigd hoefden te worden.

En dan Eindhoven, waar de toneelgroep Proloog *De geschiedenis van het Lusitaans gedrocht, onderdrukking en bevrijding, Portugal en zijn koloniën* speelt voor (op die middag) een heel gemengd gezelschap van Mavo, Havo en vergelijkbare scholen, en zich daarvoor niet vrijblijvend inzet, maar duidelijk politiek theater staat te bedrijven. Het resultaat is verbluffend, want tijdens deze bloedserieuze theatergebeurtenis zit een niet gering deel van het jeugdige publiek te giechelen, en dat effect neemt toe naarmate Proloog er nog meer duidelijke cijfers tegenaan zet en nog ergere details verstrekt over de heestachtige manier waarop de Portugezen in Angola te keer gaan. Voor een professionele schouwburgbezoeker ontstaat hier een gevoel van totale vreemding, want hij is (vooral bij premières) gewend dat men alles tevreden incasseert en hooguit eens een keer kwaad wegloopt. Hoewel — dat komt steeds minder voor, want men kan deze geëfende toneelkijzers zo hard in het gezicht timmeren als men wil, ze gaan aan het slot staan, applaudiseren, en vertrekken naar hun behaaglijke behuizing.

Discussie

Het onzekere giechelen in Eindhoven bewijst, dat Proloog dieper doorslaat, en pas achteraf blijkt waarom. Er vormen zich discussiegroepjes rond de acteurs en actrices en daar moet je dan eens gaan luisteren; de haren rijzen je te berge. „Waarom lach je als ze vertellen over die slavernij, en als je ziet demonstreren omdat de gezinnen van die zwarten willekeurig uit elkaar worden geplukt?“ Dit tegen een groepje meisjes dat nog zit na te praten. „Omdat ik me niet kan voorstellen dat het waar is“ — daar valt een gat open waar je verbluft in staat te kijken. Het blijkt namelijk dat alle inspanningen van de massamedia deze groep kinderen nog nooit hebben bereikt: kranten, televisie en weekbladen kunnen doen wat ze willen, maar ze halen een dergelijke jeugd niet. „Heb je die televisiereportage over Angola gezien, lees je wel

Proloog — van toneel tot iets heel anders

door W. BOSWINKEL

eens iets over Vietnam?“ is een redelijke vraag. Antwoord: „Ja, wel een paar dingen daarvan, maar het lijkt me zo onwaarschijnlijk dat ik er maar niet meer bij stil sta.“

En daarom is de toneelwerkgroep Proloog een geval apart in Nederland. Ze zijn ooit begonnen met toneelspelen voor de jeugd, net zoals zoveel dat doen of proberen. En in de eerste tijd van hun bestaan hebben ze het gevoel gekregen dat ze hoe langer hoe meer de mist in gingen: dat kon ook niet anders, want er bleek aan het gewoon spelen van toneelstukken nauwelijks behoefte te bestaan bij het publiek waar ze op probeerden te mikken. En zo ging het met Proloog van kwaad tot erger: de confrontatie met de middelbare jeugd bleek helemaal niet van artistieke aard te zijn, maar duide-

lijk sociaal bepaald. Er lagen problemen waar toneelspelers nooit over na hadden gedacht, omdat ook zij ten slotte meestal uit een beschermd milieu komen, waar het spelen van aardige rollen een levensvulling betekent. Vandaar de aanwezigheid van een socioloog, en de inzet van vele anderen die de maatschappij gingen verkennen voordat ze nog een voet op de planken durfden te zetten.

Leraren

Een vreemde groepering, want het bedrijven van theater is nu onlosmakelijk verweven met een deelnemen aan het bestaan van een groep jongeren, waar de gymnasiasten niet meer aan te pas komen. „Van ons hoeft dat niet meer zo erg, want die lopen toch al door de wereld met een

zeker superioriteitsgevoel: ze weten al van alles — denken ze — en ze zijn ingepast." Dat vraagt wat nadere verklaring, en die vindt Proloog in de bereidheid om mee te doen aan improvisatie-oefeningen en zelfge-maakt theater. Ze zijn bang om af te gaan en een figuur te slaan tegenover hun klasgenoten, kunnen maar moeilijk los komen en zijn al aangepast in de prestatie-atmosfeer. „En met werkende jongeren ligt dat heel anders. Je maakt een leraar in het hoger middelbaar onderwijs niet gauw wakker voor ons soort werk, maar bij het kader van technische en dergelijke scholen gaat het een stuk makkelijker: die mensen komen zelf achter de werkbank vandaan, en zitten voor zichzelf en voor hun leerlingen te springen om goede informatie."

Proloog doet dat niet op de zachtmoedige toer, want in een beginsel-verklaring vinden we de tekst: „je kunt niet zeggen, dat de gebeurtenissen die in de wereld plaatsvinden de kinderen ontgaan; dat kinderen gespaard moeten blijven voor de ellende in de wereld, dat ze nog tijd genoeg hebben om daarmee geconfronteerd te worden. Dat is een idee, dat de reële situatie waarin kinderen verkeren negeert. Kinderen worden met de regelmaat van het journaal voor het blok van willekeur, van onduidelijkheid en ongelijkheid in de wereld gezet. We moeten zo vroeg mogelijk een begin maken met het leggen van een relatie tussen creativiteit en berichten uit de samenleving. Niet nadrukkelijk en schokkend, maar terloops, als een vanzelfsprekend onderdeel van hun leefwereld wat het in wezen ook is. Als we die relatie niet leggen, maar creativiteit isoleren binnen de expressielokalen, wanneer en van wie leren ze dan, dat ze dingen die ze in en om zich heen vinden, kunnen hanteren tegen de bedreigingen die zich blindendringen in hun wereld?"

Een dapper soort verklaring, die afreken met het beschermende milieu — hoe kan dan ook anders, als Proloog het meeste omgang heeft gekregen met een jeugd die dergelijke beschermingsmechanismen van huiselijke koestering en als normaal ervaren welvaart niet kent? Anders dan de gymnasiasten zijn het doe-kinderen in veel gevallen: je moet wat aanpakken en je gaat er maar aan staan, want zo is je hele leven tenslotte ook, op een kantoor of een fabriek. Zo zijn ook de mensen van Proloog geworden, en de cijfertjes geven aan dat ze naar werkuren gemeten de zwaarst belaste mensen in de hele toneelsector zijn, met hun spellessen, inleidingen, gesprekken op basissniveau en wat hoger. Gevallen van overspanning zijn niet zeldzaam, oververmoeidheid is normaal — wie praat er dan nog over toneel als „kunst"? En wie vraagt zich dan nog eens af of de mensen die dit doen niet een beetje meer financiële armslag mogen hebben, ook al zou het wat minder zijn dan de toneelgroepen die met hun subsidies kostbare producties mogen maken en hun personeel comfortabel kunnen laten bestaan?

De keuze ^{15/3/72} van Proloog

VOOR ANGOLA TEGEN PORTUGAL

Toneelgroep Proloog, uit Eindhoven, richt zijn werkzaamheden vooral op de schooljeugd. Men wil in dit gezelschap niet, allereerst, tot verantwoorde toneelproducties komen, wel tot confrontaties tussen speler en publiek rondom een bepaalde, gestelde problematiek. Proloog is behoorlijk links. Recent werken de jonge spelers van Proloog nu met het getuigende toneelstuk van Peter Weiss: «De geschiedenis van het Lusitaanse Gedrocht». Weiss neemt stelling tegen Portugal dat, in zijn koloniën Angola en Mozambique de negers uitbuit, vermoordt, vlerendeelt, van eigen cultuur, gezin, land en goed vervreemdt.

Voor Nederland is dit werkatuk bijzonder actueel, omdat de actiegroep «Angola Comité» het voor elkaar heeft gekregen dat de koffie-afnemende grootbedrijven Angola (dus Portugal) gaan boycotten. Er is in Nederland een stroom informatie op gang over de mensonwaardige situaties in de Portugese politiek, gericht op verkrachting van gekleurde minderheden. Proloog maakt van deze beroering gebruik om de middelbare scholieren van om en bij de achttien jaar de Angolose situatie in beeldvorm aan te bieden.

Toneelspel is op de informatieteksten van Peter Weiss vrijwel uitgesloten; de jonge spelers proberen dit ook niet fraaier aan te reiken dan mogelijk is; desondanks komen de roomskatholieke kerk, de Portugese regering en de industriëlen uit de Westerse cultuur er duidelijk niet goed vanaf.

Het gegeven, de theatrale informatie ging er, ik zag een voorstelling in het Globe-theater te Eindhoven, in als koek.

De jongens en meisjes waren een zeer gespannen, geschokt en ook verontwaardigd publiek. De

aangerekte informatie over de wandaden van een brok eigen, Westerse cultuur riep ook gevoelens van verzet wakker en veroorzaakte een vraaghouding.

Het goede van Proloog is dat de spelers direct na afloop van de voorstelling in gesprek gaan met hun publiek; er wordt gediscussieerd over de realiteit van het getoonde.

Ik heb een tijd geparticipeerd in een gesprek van de acteur Joop Keesmaat met tien jongeren; de speler bleek bijzonder intelligent, uiterst gedocumenteerd en bereid tot gespreksnuances, waar de scholieren echt op in konden haken. Westerse cultuur, communistische ideologieën, christendom en kapitalisme kwamen achter elkaar als vraag aan bod.

Heel goed van Proloog is ook de begeleidingsmap; de jongeren krijgen een documentatiegeheel over Angola en de Zuid-Afrikaanse leefwereld, die klinkt als een klok. De these van alle informatie: in Zuid-Afrika ontstaat, zo we niet oppassen, een nieuw Vietnam.

Ben BOS

Lisette Mertens en Jochem Royaards in «De geschiedenis van het Lusitaans Gedrocht»